

Особливості правового регулювання інклюзивної освіти : досвід США

Шлапко Т.В., к.ю.н.,

доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права СумДУ

м.Суми, Україна

Рассохіна А.М. , студентка Навчально-наукового інституту права СумДУ

м.Суми, Україна

Процес впровадження інклюзивної освіти на сьогодні позначений певними труднощами. Психологічну та професійну неготовність вчителя загальноосвітньої школи до взаємодії з дітьми з інвалідністю констатують численні дослідження.

Цікавим в цьому напрямку є досвід впровадження інклюзивної освіти в США, що почався в другій половині 20 століття. Очевидно, що за такий відносно короткий проміжок часу, країна зробила величезний крок у напрямку інклюзивної освіти, подолавши бар'єри свідомості та довівши переваги такої освіти [1].

Перше законодавство, яке надавало допомогу, – це Закон про реабілітацію 1973 року. У 1975 році був прийнятий Закон про освіту дітей з обмеженими фізичними можливостями. Education for All Handicapped Children Act (далі – ЕНА) було прийнято, щоб пом'якшити фінансовий тягар, який створюється судовими процесами. У 1990 році ЕНА був замінений на Individuals with Disabilities Education Act (далі – IDEA), для того щоб більше зосередити увагу на особі, на відміну від умов, які вона може мати [2]. Закон про освіту осіб з інвалідністю (IDEA) – це частина американського законодавства, яка гарантує, що учні з інвалідністю отримують безкоштовну належну державну освіту (FAPE), яка адаптована до їхніх індивідуальних потреб. В цілому, метою IDEA є надання учням з інвалідністю однакових можливостей для навчання, як і для тих учнів, які не мають інвалідності.

IDEA складається з шести основних елементів, які висвітлюють його основні моменти: індивідуалізована освітня програма (IEP), безкоштовна і належна державна освіта (FAPE), найменш обмежувальне середовище (LRE), відповідна оцінка, участь батьків і вчителів, процедурні гарантії. Щоб узгоджуватися з цими шістьма основними елементами, існує ще кілька важливих компонентів, які

пов'язані з IDEA: конфіденційність інформації, послуги перехідного періоду та дисципліна. Протягом багатьох років реалізації IDEA, ці компоненти стали ключовими концепціями при вивченні IDEA [3].

Державні школи повинні оцінювати дітей з інвалідністю та створювати навчальний план з батьківським вкладом, який би якнайближче наслідував навчальний план учнів без інвалідності. Учні повинні бути розміщені в «найменш обмежувальному» середовищі, яке дозволяє максимальну можливість взаємодії з іншими учнями. Навчання окремо від інших може мати місце лише тоді, коли характер або тяжкість інвалідності така, що неможливо досягти навчальних цілей в звичайному класі. Закон містить положення про належне судочинство, яке гарантує неупереджене слухання для врегулювання конфліктів між батьками дітей з інвалідністю та шкільної системи.

Базою для права дитини з інвалідністю на індивідуальну та належну освіту є індивідуалізована освітня програма (ІЕР), яка передбачає формування шкільної системи для задоволення унікальних потреб кожної дитини з інвалідністю. ІЕР являє собою документ та визначає: 1) послуги, що надаються, і як вони описують поточний рівень учня; 2) показники впливу інвалідності учнів на академічну успішність; 3) визначає умови проживання, які мають бути надані учням [2]. Команда ІЕР скликається для розробки плану освіти. Позитивним є те, що на додаток до участі батьків дитини, команда ІЕР повинна включати щонайменше одного викладача дитини (якщо він є) – вчителя «спеціальної» освіти. Також до команди повинна бути включена особа, яка може інтерпретувати навчальні наслідки оцінки дитини, наприклад, шкільний психолог, а також представник адміністратора або Комітету спеціальної освіти, який має достатні знання про наявність послуг в окрузі та орган влади щодо здійснення цих послуг від імені дитини. Батьки вважаються рівними членами команди ІЕР разом з шкільним персоналом. На підставі результатів повної оцінки навчання ця команда співпрацює з написанням ІЕР для окремої дитини, яка забезпечить безкоштовну та належну державну освіту. Недоліком є те, що у педагогів може бути велика мотивація переконувати дитину з інвалідністю в досягненні його цілей щодо його виконання (принаймні на папері), адже ІЕР являє собою юридичний документ,

який може перевірятися і контролюється щоквартально. В таких випадках все залежить від пильності батьків.

Варто згадати також [§ 504 Закону про реабілітацію 1973 року](#), що гарантує певні заходи охорони прав учнів з інвалідністю. Відповідно до § 504: «Жодна особа, яка має інвалідність у США, якщо не має інших причин, крім її інвалідності, не може бути відхилена від участі, позбавлятися переваг або піддаватися дискримінації за будь-якій програмі або діяльності, яка отримує федеральну фінансову допомогу». Тобто § 504 забороняє дискримінацію осіб з інвалідністю, захищає їх права в сфері освіти, прийняття на роботу і проживання.

Особливості вимог згідно з § 504 відрізняється від IDEA. IDEA визнає лише 13 категорій інвалідності: 1) особливі труднощі в навчанні (дислексія, дискалькулія); 2) інші порушення здоров'я (включаючи умови, які обмежують силу, енергію або пильність дитини); 3) розлади аутичного спектру; 4) серйозні емоційні порушення (психічні розлади); 5) порушення комунікаційної функції мови (заїкання); 6) порушення зору, включаючи сліпоту; 7) глухоту; 8) порушення слуху; 9) порушення слуху і зору (одночасно); 10) ортопедичні порушення (дитячий церебральний параліч); 11) розумову неповноцінність (синдром Дауна); 12) черепно-мозгова травма; 13) множинні порушення (наявність декількох порушень одразу). А §504, в свою чергу, поширюється на будь-яку особу з інвалідністю, якщо фізичні або психічні вади істотно обмежують хоча б одну основну життєву активність. Більшість дітей, які мають право на участь у програмі IDEA, також мають право на охорону згідно з § 504.

Подібно до IDEA, правила § 504 включають положення про «child find». Таким чином, округи загальноосвітніх шкіл мають позитивний обов'язок виявляти і оцінювати кожну дитину з інвалідністю, яка проживає в юрисдикції округу та не отримує державну освіту. Також вживаються відповідні заходи для повідомлення осіб з інвалідністю та їх батьків або опікунів про обов'язки округу загальноосвітніх шкіл згідно з §504 .

IDEA включає набір процедурних гарантій, спрямованих на охорону та захист прав дітей з інвалідністю, їхніх сімей, а також забезпечення отримування ними FAPE. Безкоштовна та належна державна освіта (англ. Free and Appropriate

Public Education (FAPE) – це освітнє право дітей з інвалідністю у Сполучених Штатах, яке гарантується Законом про реабілітацію 1973 року та IDEA. Відповідно до IDEA FAPE визначається як навчальна програма, яка індивідуалізується для конкретної дитини, яка відповідає унікальним потребам цієї дитини, забезпечує доступ до загальної навчальної програми, відповідає стандартам, встановленим державою, і від яких дитина отримує освітню користь. Департамент освіти Сполучених Штатів видає нормативні акти, які визначають та регулюють надання FAPE [4]. Щоб забезпечити FAPE, школи повинні надати учням «... спеціальну освіту та послуги, призначені для задоволення їх унікальних потреб та підготовки до подальшого навчання, зайнятості та самостійного життя» [2].

Положення § 504 вимагають від шкільного округу надавати FAPE кожному кваліфікованому учню з інвалідністю, який перебуває в юрисдикції шкільного округу, незалежно від характеру чи тяжкості інвалідності. Відповідно до § 504, FAPE складається з надання регулярної чи спеціальної освіти, допоміжних засобів та послуг, призначених для задоволення індивідуальних освітніх потреб учня [5].

Процедурні гарантії включають можливість для батьків переглянути виховні документи своїх дітей; повна батьківська участь у зустрічах з ідентифікації та команди IEP; залучення батьків до рішення про розміщення; попереднє письмове повідомлення; право батьків вимагати незалежних освітніх оцінок за державні кошти; повідомлення про процедурні гарантії; процес вирішення; об'єктивне посередництво, яке фінансується державним освітнім агентством та неупередженими слуханнями процесу [6]. Як недолік FAPE можна визначити те, що є великий шанс того, що думка округу, експертів та батьків дитини стосовно відповідності наданих послуг категоріям інвалідності будуть розбігатися. І, швидше за все, через одне з ключового слова «free». Також слід враховувати велику ймовірність того, що «належна процедура» займе багато часу. Якщо є спір щодо надання FAPE, то відносини продовжують існувати до слухання за належною процедурою, а це сприяє продовженню порушення прав. Судовий процес може зайняти приблизно півтора року (а інколи відбувається затягування процедури ще на більший проміжок часу адвокатами з боку шкільного округу), і

ті процедури та умови, які батьки вважали належними для дитини, на той час вже будуть неактуальними на момент їх перемоги в суді.

Позитивним є те, що IDEA більш зосереджений на особі, а не на самій інвалідності. Але на сьогодні через неможливість в повній мірі забезпечувати дітей з інвалідністю тими ж послугами, які були в 1990 році, і підтримувати ту ж успішність у навчанні, він потребує подальшого належного реформування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козієвська О. І. Інклюзивна освіта в США [Електронний ресурс]. / О. І. Козієвська // Газета «Без Бар'єрів». – №24. 27.12.2011 р. – 2011. – Режим доступу : <http://naiu.org.ua/inklyuzivna-osvita-v-ssha/>.

2. ENA IS OUT, IDEA IS IN [Електронний ресурс] // Future Reflections Winter/Spring 1991. – 1991. – Режим доступу: <https://nfb.org/images/nfb/publications/fr/fr10/issue1/fl100112.html>.

3. IDEA (Individuals with Disabilities Education Act) Bibliography [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : <https://nationaldb.org/library/page/2144>.

4. Free Appropriate Public Education for Students With Disabilities: Requirements Under Section 504 of The Rehabilitation Act of 1973 [Електронний ресурс] // U.S. Department of Education Office for Civil Rights Washington, D.C. 20202. – 2010. – Режим доступу : <https://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/edlite-FAPE504.html>.

5. Pat Howey. Key Differences Between Section 504 and IDEA [Електронний ресурс] / Pat Howey. – 2012. – Режим доступу : <http://www.wrightslaw.com/howey/504.idea.htm>.

6. Questions and Answers on Procedural Safeguards and Due Process Procedures For Parents and Children with Disabilities [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу: http://idea.ed.gov/uploads/ED_08_0101_Procedural_Safeguards_FINAL_June_2009.pdf.